

ПРОГРАМА
за управление и развитие на Института за исторически
изследвания при Българската академия на науките
за периода 2026 – 2029 година
доц. д-р Надя Димитрова Филипова

УВОД

Ролята и значението на хуманитарните науки като стълбове за устойчив напредък на българското общество и държава и за поддържане на европейските ценности и цели за развитие са признати в редица стратегически и оперативни документи, разработени в България и в рамките на Европейския съюз. Целите за опазване на българското културно-историческо наследство и съхраняване на българската идентичност, както и политиките за насърчаване на фундаменталните и приложните изследвания са непосредствено свързани в Стратегията за развитие на научните изследвания в Република България (2017 – 2030 г.) със задачите за повишаване на качеството на научните публикации, балансирано развитие на отделните региони на страната, развитие на човешкия потенциал и нарастване на международната разпознаваемост на българската наука. В Стратегическия план на Европейския съюз „Хоризонт Европа 2025 – 2027“ важноста на изследванията и дейностите в областта на хуманитаристиката се свързва с очаквания за обслужване на широките цели на общността, формулирани във връзка с динамично променящи се глобални и регионални предизвикателства: гарантиране на демократично управление, политики за социално приобщаване, опазване на културното наследство и насърчаване на креативно икономическо развитие. Значението на хуманитарните науки е потвърдено и в актуалната Стратегия за развитието на Българската академия на науките, която отрежда водеща роля на представителите на тези науки за „организиране на форуми с широко участие по ключови поводи, свързани с духовния живот на страната“.

В този контекст за Института за исторически изследвания при Българската академия на науките се очертават благоприятни условия за развитие и се поставят редица задачи за утвърждаване на това звено на Академията като един от главните центрове в България за:

- Провеждане на висококачествени и отговарящи на световните научни стандарти фундаментални и научно-приложни изследвания и дейности, свързани с българската, европейската и световната история и следващи актуалните подходи за интердисциплинарност;
- Подпомагане осъществяването на политиките на държавни, общински и обществени институции и организации;
- Издигане на международния, включително научен престиж на България;
- Поддържане и възпроизводство на българския научен потенциал.

Основавайки се на посочените разбирания, на Стратегията за развитие на Българската академия на науките и със стремеж за осъществяване и обогатяване на Стратегията за развитие на Института за исторически изследвания, настоящата Програма е структурирана по следния начин:

- Мисия, цел и приоритети на Института за исторически изследвания при Българската академия на науките;
- Научноизследователска дейност (фундаментални и приложни научни изследвания и дейности);
- Взаимоотношения с държавни, общински и обществени институции и експертна дейност;
- Международно сътрудничество;
- Образователни дейности;
- Кадрова политика;
- Управление на финансите;
- Издателска дейност

Програмата е изготвена в съответствие с основополагащи български и международни документи и документи, свързани с дейността на Българската академия на науките и Института за исторически изследвания при БАН, а именно: Стратегия за развитие на научните изследвания в Република България (2017 – 2030 г.); Рамкова програма на Европейския съюз „Хоризонт Европа 2021 – 2027“; Стратегия за развитие на Българската академия на науките 2018 – 2030 г.; Стратегия за развитие на Института за исторически изследвания за периода 2019 – 2028 г.; Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите в Република България; Закон за БАН; Устав на БАН; Закон за развитие на академичния състав в Република България и Правилник за прилагането му; Правилник за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от висшите училища и научните организации, както и на дейността на Фонд "Научни изследвания"; Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН; Правилник за дейността, устройството и управлението на Института за исторически изследвания; Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за исторически изследвания при БАН, както и публично достъпната на сайта на Института за исторически изследвания информация за дейността на звеното.

Настоящата Програма за управление и развитие на Института за исторически изследвания се придържа към нормите на научната и професионалната етика, включително съобразно Етичния кодекс на служителите на БАН и Етичния кодекс на Института за исторически изследвания при БАН; следва принципа за законност и принципа за прозрачност; придържа се към подхода за вземане на решения с консенсус; има амбицията за съхраняване и повишаване на високите постижения на учените от звеното, включително разширяване на разпознаваемостта на Института в българското научно и обществено пространство и в международните среди; съдържа стремеж за гарантиране на устойчивост и възпроизводство на кадровия потенциал. Моята визия за управление и развитие на Института напълно споделя мисълта на историка, филолог, първи председател на БАН и един от основоположниците на Третото българско царство

проф. Марин Дринов, която е записана като мото на актуалната Стратегия за развитие на Българската академия на науките: „Без помощта на науката един народ никога не би достигнал да има значение за цялото човечество!“

МИСИЯ, ЦЕЛ И ПРИОРИТЕТИ

Осъществявайки мисията, отредена за Българската академия на науките от нейните основатели, Институтът за исторически изследвания последователно защитава мястото си на един от водещите научни, образователни и духовни центрове за България и българите извън пределите на страната, преодолявайки множество предизвикателства от политическо, идеологическо и обществено-икономическо естество. Устойчивостта на положителната тенденция спечели високо признание през 2022 година, когато Институтът отбеляза 75 години от своето основаване. По време на научната конференция, посветена на тази годишнина Институтът получи от името на Председателя на Българската академия на науките акад. Юлиан Ревалски Грамота със златен почетен плакет „за изключителни приноси във фундаменталните и научно-приложните изследвания“. Доказателство за успешното изпълнение на мисията на Института са и разнообразните инициативи, които учените от звеното осъществиха, за да се отбележат достойно важни за българската история и национална идентичност събития и личности, включително годишнините от основаването на Българската академия на науките през 2019 и 2024 година.

В условията на нарастващи глобални и регионални трудности за стабилността и устойчивия растеж на българското общество и държава споделям разбирането, че Институтът за исторически изследвания има потенциал да затвърди и адаптира механизмите за изпълнение на мисията да поддържа високи критерии за научни изследвания в областта на историята в български, европейски и световен контекст, да допринесе за повишаване на качеството на живот на българите и да съдейства за утвърждаване на мястото на България в европейската и световна културна палитра. В тези рамки основна цел на настоящата Програма е Институтът за исторически изследвания да продължи да се развива като доказан лидер в провеждането на приносни фундаментални и научно-приложни изследвания, признато звено в областта на хуманитаристиката за осъществяване на политиките на български и европейски институции и организации и средище за обучение на специализанти, млади учени, докторанти и на ученици с вдъхновение и качества за историци.

Изхождайки от разбирането за необходимост от гъвкав, балансиран и прагматичен подход при управлението на Института за исторически изследвания в синхрон и с адаптация към динамично променящата се българска и международна среда, и от друга страна, споделяйки виждането за вземане на решения посредством съгласуване с Ръководството на Българската академия на науките, Научния съвет и структурните звена на Института, бих открила следните приоритети за бъдеща дейност:

- Публикуване на монографични трудове и такива, които са резултат от колективни проучвания и са с качества, отговарящи на световните стандарти, включително за индексирание в световните бази данни;

- Приоритетно публикуване на студии и статии в издания, които са индексирани в световните бази данни Web of Science и Scopus;
- Участие на учените в проекти, финансирани от български, европейски и други международни фондове с доказана прозрачност на финансовите средства и заложените цели;
- Разширяване на участието на учени от Института в експертни органи и комисии, наблюдаващи, оценяващи и подпомагащи дейността на научните организации, висшите училища, министерства, музеи, библиотеки и конкретни културни и други инициативи в България;
- Методическо и чрез съдържателни, включително електронни, ресурси подпомагане на обучението по история в основните и средни училища в България и училищата за българските общности зад граница;
- Преподавателска дейност и сътрудничество с българските висши училища;
- Повишаване на интереса към Института за исторически изследвания като център за обучение в четирите докторски програми, за които звеното има акредитация от Националната агенция за оценяване и акредитация;
- Устойчивост на кадровата политика, изразяваща се в защита на правото на достойно заплащане, насърчаване на академичното израстване и привличане на млади учени за работа в звеното;
- Поддържане и повишаване на рейтинга на издаваните от Института списания с оглед стимулиране на качеството на проучванията на български и чуждестранни учени в съответствие със световните стандарти за научни изследвания;
- Популяризиране на богатата и разнообразна дейност на Института сред широката българска общественост, ученици, студенти, докторанти и преподаватели в основните, средни и висши училища в България и българските училища в чужбина, служители на музеи и библиотеки, учени от БАН и чуждестранната академична общност.

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Според данните в годишните отчети за дейността на Института за исторически изследвания за периода от 2017 до 2024 година включително се наблюдава устойчиво изпълнение на целите и задачите, поставени в стратегическите документи за развитие на българската наука, на Академията и на Европейския съюз по направление „научноизследователска дейност“. Анализът показва, че благодарение на високата мотивираност, добрата организираност и гъвкавост, активното проучване на архивни данни, ползването на най-актуални публикации, включително с отворен достъп, духа на колегиалност, трайното сътрудничество с министерства, музеи и библиотеки в страната, международните контакти и активната употреба на възможностите, които предоставя онлайн комуникацията учените от Института поддържат постоянен висок темп на

научноизследователска дейност в областта на фундаменталните и приложните научни изследвания и дейности. Грижата за това наследство ще бъде моя водеща задача.

Изпълнявайки своята основна функция на изследователско академично звено, за посочения осемгодишен период учените от Института са развили много добра публикационна активност по отношение на **фундаменталните научни изследвания**. Същевременно, устойчивата тенденция на повишаване на броя на публикациите в издания, които се индексират от световните бази данни WoS и Scopus и академичният профил на издателствата, които публикуват монографичните трудове, тематичните и документалните сборници демонстрират, че фундаменталните научни изследвания са с високи качествени показатели. В този контекст бих насърчавала академични изследвания, които са посветени не само на българската и европейската история, но и на развитието на държави, общества и структури, функциониращи извън европейския континент; историята на българските общности извън съвременната територия на България; значими личности; историята на малки общности с различен социален, културен и професионален профил; влиянието на фактори от политическо и икономическо естество върху политиките и развитието на държави и общности с различна тежест в средновековния и модерния свят, както и в настоящето, в което геополитическите обстоятелства имат решаващо значение.

За повишаване качеството на научната продукция в Института принос има и възприетият механизъм за допълнително диференцирано заплащане по Компонент 2 от Критериите за разпределяне на бюджетната субсидия за БАН, както и политиката на Ръководството на Института за исторически изследвания за подпомагане издаването на монографичен труд по определени от Научния съвет правила и критерии. Моят стремеж е да съхраним и надградя тези политики чрез търсене на възможности за оптимизиране на бюджета на Института и повишаване на дела за индивидуалното допълнително възнаграждение от общия обем средства, които се присъждат ежегодно за Института по Компонент 2. В това отношение споделям визията на Председателя на Българската академия на науките чл.- кор. Евелина Славчева да се постигне равнопоставеност на Академията с Висшите училища за отпускане на финансови стимули не само за публикации в списания от квартали Q1 и Q2 на издания, индексирани от световните бази данни, а за публикации в списания от всички четири квартали. Насърчаването на публикации в подобни издания би имало като ефект повишаване на цитируемостта на изследванията на учените от звеното, защита на техните трудове от плагиатство и повишаване на разпознаваемостта им като автори в българското и световното научно пространство.

Отвореният достъп до монографии на учени от Института оценявам също като добра насока на развитие, чието обсъждане в Института бих инициирала. Възможност в това отношение виждам в предоставянето на свободен, но технически защитен за ползване достъп до издавани от Института монографии на сайта на звеното и при гарантиране на съгласието на автора (и в случай на инициатива от страна на самия автор). Това би било полезно особено много за учените, които са в ранен етап на своето развитие. Отвореният достъп до монографии би имал същия положителен ефект по отношение на цитируемостта, защитата от плагиатство и международната разпознаваемост. Възможността за развитие на подобна инициатива ще се проучи и обсъди в Научния

съвет на Института и ще се осъществява по одобрени от Научния съвет критерии и правила.

Значителен дял от научната продукция, която е с фундаментален характер и под формата на тематични сборници на Института, е резултат от работата на учените по национални научни програми и проекти, финансирани от Министерството на образованието и науката, Министерството на външните работи, Министерството на културата, Фондове на БАН, включително Фонда за изпълнение на проекти по двустранни международни договори, общински и други фондове. Бих насърчавала организирането на екипи от учени с опит в различни изследователски полета и от различни институционални среди, както и привличането на млади учени, докторанти и постдокторанти в подобни проекти. Амбицията ми е да допринесе за равнопоставено оценяване от акредитационни и регистрационни органи на държавата и Министерството на образованието и науката на ръководството и участието в национални и международни проекти с финансиране на конкурсен принцип, включително проектите, провеждани в рамките на двустранните международни спогодби на Академията и тези, които се осъществяват в резултат от външно финансиране от общински и обществени институции при спазване на изискването да бъдат одобрени от академичен орган каквито са Управителният съвет на БАН, Научният съвет на Института, на друго звено на БАН или органи с подобни функции за българските висши училища. Смятам, че трябва да се окуражава участието на учените от Института в проекти, финансирани от Европейския съюз с оглед не само привличане на повече външни средства, но като демонстриране на научния потенциал на учените. Взаимодействието и консултациите с Отдел „Международно сътрудничество“ на Академията в това отношение са с ключова роля.

Безспорно важно е значението на разработването на нетрадиционни и провокативни, често болезнени за българското и европейските общества теми, а също и съчетаването на методи на изследване, характерни не само за историческата наука, но също за политологията, социологията и пр. Като основен механизъм за насърчаване на подобен вид изследвания възприемам организирането и участието в различни по мащаб научни прояви – национални и международни конференции, уъркшоп мероприятия, лекции и семинари.

В това отношение считам, че дейността на успешно провеждащия се институтски семинар „Актуални проблеми на историята и историографията“ има потенциал да се разшири чрез създаване с одобрението на Научния съвет на постоянно научно ръководство на семинара. Отговорностите на това ръководство свързвам с организиране на лекции в хибриден формат по предварителен график за: представяне на резултати от национални и международни проекти; анализ на теми, подходи и други впечатления от международни и национални конференции; изнасяне на лекции от млади учени, докторанти и постдокторанти за представяне на постигнатите резултати; отправяне на покани за изнасяне на лекции от гост-лектори от чужбина и от България, включително от институтите на БАН, висшите училища в страната, министерства, музеи, архивни институции и библиотеки. Считам, че своевременното оповестяване на тези академични прояви на сайта на Института и на сайта на БАН, както и постоянният достъп до тях в интернет пространството биха имали положително отражение върху качеството и разнообразието на научноизследователската дейност в Института и върху

разпознаваемостта на звеното в публичното пространство. При осъществяване на тези основни насоки на развитие и стимули за провеждане на научноизследователската дейност очаквам положителен ефект освен в посочените по-горе направления, а също по отношение на обмяна на идеи, разширяване на контактите със сродни институти от системата на БАН, българската и международна академична общност и повишаване на интереса към Института за исторически изследвания за разработване на национални и международни проекти.

Анализът на научноизследователската дейност на Института за исторически изследвания показва, че публикациите и изявите с **научно-приложен профил** са другия основен аспект от тази дейност. Доколкото те са пряк резултат от обслужването на интересите на държавата и обществото и демонстрация на широко сътрудничество на учените от Института с министерства, общини, музеи, архивни институции и библиотеки в България, споделям мнението, че поддържането на този вид активност трябва да продължи. В този контекст бих насърчила увеличаване на такива проекти, които отговарят на нуждите на подобни институции и следват принципа на „отзивчивата наука“, заложен в Лисабонската стратегия на Европейския съюз, а и дават възможност за привличане на допълнителни извънбюджетни средства в Института.

Много добър подход за разнообразяване на дейностите с научно-приложен профил би бил увеличаване на броя на изложбите, които учените от звеното да подготвят и представят не само в София, но и в страната, а също пред заинтересована публика в чужбина. В тази дейност смятам, че трябва да се използват възможностите на Регионалните академични центрове. Друг вариант за преодоляване на евентуални трудности с финансирането на подобни инициативи е изготвянето на виртуални изложби, които с одобрението на Научния съвет на Института да бъдат публикувани на сайта на звеното. Така те биха достигнали и до по-широк кръг потребители и ще бъдат достъпни за продължителен период от време. Откритият достъп до тях би облагодетелствал също обучението по история в основните, средните и висши училища и би обогатил познанието на чуждестранната аудитория за българската история. Подобен подход и ефекти би имало също изготвянето на виртуални сборници с карти, справочници, енциклопедии.

Основополагащи за историческите изследвания са документалните свидетелства. Огромната част от тях както за България, така и за чужбина, не са достъпни за широко ползване извън възможността за работа на място в съответната съхраняваща ги институция. Същевременно има нормативни възможности при гарантиране на правата на съответната институция подобни документи да получат широка достъпност чрез публикуване след професионален подбор, обработка и авторитетен научен коментар. В контекста на всичко посочено бих насърчила подготовката и издаването на документални сборници с научен коментар, включително излагане със свободен достъп на сайта на Института за исторически изследвания по критерии и правила, определени от Научния съвет и при спазване на нормативните изисквания за гарантиране на правата на архивните фондове.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ С ДЪРЖАВНИ, ОБЩИНСКИ И ОБЩЕСТВЕНИ ИНСТИТУЦИИ И ЕКСПЕРТНА ДЕЙНОСТ

Изпълнението на дейности за обслужване на държавата и обществото, което е в основата на задачите за Българската академия на науките, е друг водещ аспект от настоящата програма за управление и развитие на Института за исторически изследвания. Сред най-големите постижения на Института през последните няколко години са съвместните дейности с органи и институции с общодържавен и регионален профил. Разширяването на инициативността от страна на учените от това звено на БАН за подпомагане изпълнението на целите и задачите най-вече на Министерството на образованието и науката, Министерството на културата, Министерството на външните работи и Министерството на туризма възприемам като най-адекватен подход за изпълнението на функциите на Института в това направление. Съществува потенциал за надграждане на досегашния опит чрез по-широко и регулярно обсъждане между структурните звена и от Научния съвет на Института на проекти от широка гама. Те биха могли да заложат като резултати повишаване на професионалната квалификация на учители и подпомагане на обучението в основните и средни училища с учебна литература; проучване на традициите и задаване на идеи за провеждане на национални културни прояви; изготвяне на програми за междудържавно сътрудничество в областта на образованието, науката и културата; участие в изготвянето на общи програми за представяне на България като туристическа дестинация; общоевропейски образователни, културни и туристически инициативи и пр.

Разширяването на работата на Института с българските общности зад граница, включително българските училища смятам за наложителен аспект от бъдещите дейности. Иницирането на прояви, подпомагащи съхраняването на националната идентичност и културен код сред тези общности и на връзката им с България, както и проучването на тяхното развитие се явява пряко изпълнение на целите на българските стратегически документи в направление културно-историческо наследство и национална идентичност. Добра основа в това направление се явяват вече осъществените дейности в изпълнение на Националната научна програма „Развитие на научните изследвания и иновациите в системата на българското предучилищно и училищно образование“ и обучението за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Дейностите по осъществяването на начинания и иницирането на прояви от висок обществен интерес като отбелязване на годишнини за събития и личности от общонационално значение са традиция, чието развитие убедено бих подкрепила. В това отношение считам, че участието на учени от звеното в националните научни институти, които функционират извън системата на БАН, е академичен принос към българските държавни политики, който трябва да се насърчи. Профилът на Института определя неговите възможности да бъде и основен двигател за реализиране на мащабната инициатива „14 века България в Европа“.

Безспорен е приносът на учените от Института за проучванията на историята и за съхраняването на уникалността на отделните региони на страната. Убедено подкрепям разширяването на сътрудничеството с регионалните музеи и библиотеки и привличането на работещите там към изпълнението на национални и международни проекти,

разработвани от учени от Института. Както и досега, намирам за важно да подкрепяме научните групи към тези институции. Вплитането на регионалната история в националната и общоевропейската рамка дава хоризонт за открояване на проблемите на взаимодействието, откриване на нишите за инициативи от взаимен интерес, проучване на възможностите за уплътняване и обогатяване на представите за другия. Участието в дейностите на Регионалните академични центрове е също важен бъдещ периметър за работа на Института.

Като бъдеща възможност за ползване на експертния потенциал на учените от Института оценявам разширяването на участие в експертни и постоянни комисии към държавни органи за наблюдение и оценка на дейностите на научните организации и висшите училища, към комисии на Министерството на образованието и науката и други министерства и агенции с релевантен на дейността на Института профил, както и като експерти, подпомагащи дейността на Фонд „Научни изследвания“. Популяризирането на дейностите за обслужване на държавата и обществото в националните и регионални медии, както и в социалните мрежи възприемам като необходимо средство за осъществяване на мисията на Института и Академията като водещ експертен център.

МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Както е видно от публично достъпната отчетна документация на Института за периода от 2017 до 2024 година основната форма на международно сътрудничество е проектната и в рамките на двустранни споразумения на Българската академия на науките. Същевременно нараства броят на проектите, финансирани от други външни източници като Фонд „Научни изследвания“, в които участват чуждестранни учени при провеждането на научни форуми и други проектни дейности. В тези проекти участват мнозинството от учените от звеното. Благодарение на това както Институтът, така и Академията, а и българската историческа наука е с постоянна разпознаваемост в научните среди в Унгария, Румъния, Чехия, Словакия, Полша, Украйна, Германия, Австрия, Русия, Китай и Западните Балкани. Особено полезно за разширяване на международното сътрудничество е участието на учени от звеното в ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, благодарение на която се осъществяват контакти както с чуждестранни българисти, така и с учени, изследващи по-широк кръг от проблеми. С голям принос, включително за диверсифициране на финансирането и партньорствата в международните академични среди, е участието на учени от звеното в проекти, финансирани от фондове на Европейския съюз. Международните контакти се осъществяват и по линия на публикационната дейност в списанията и особено в *Bulgarian Historical Review*.

Заставайки уверено зад каузата за продължаване на тези форми и ползвайки вече установените контакти, виждам като основна задача за следващите четири години изработването на проекти за кандидатстване за финансиране по програми на Европейския съюз, както и от други чуждестранни фондове с прозрачност на финансовите средства и цели. Много добра възможност, която все още не е пълноценно използвана е и разработването на съвместни проекти по двустранни спогодби на

Института, за които да се търсят и външни спонсори при гарантиране прозрачността на финансирането.

Отлични условия за развитие на международните връзки на Института предоставя и Фонд „Научни изследвания“ с финансиране на проекти за провеждане на международни научни форуми в България. По-активното използване на тази опция на Фонда е с потенциал за изграждане на ядра от колективи между наши и чужди учени за кандидатстване за финансиране от международни институции. Привличането като партньори на учени от чуждестранни академични звена при изпълнението на проекти, финансирани от този национален фонд по двустранните му програми е друга важна перспектива за обогатяване на международната разпознаваемост на учените от Института. Същевременно привличането на млади учени, докторанти и постдокторанти в международните проекти е от ключово значение за поддържане и разширяване на международната дейност на звеното.

Все още малко са използвани и възможностите за мобилност по програмата „Еразъм+“. Нужно е популяризирането в рамките на Института на опита от вече успешно проведени мобилности по това направление, на чиято основа да се разработи цялостна политика на звеното за насърчаване на тази дейност.

Важна насока, която също бих насърчила, е по-активна работа с чужди дипломатически мисии и чуждестранни културни центрове в България с оглед проучване на академични теми от взаимен интерес. Работата с българските културни центрове в чужбина съдържа същия по естеството си положителен потенциал. За подпомагане изпълнението на проекти и други научни прояви от международен мащаб ползването на възможностите, които предоставя онлайн комуникацията за преодоляване на пространствени и финансови препятствия е много подходяща форма. Бих насърчила разширяване на посоките на партньорствата извън европейския континент.

ОБРАЗОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ

Амбицията за затвърждаване на мястото на Института за исторически изследвания като център и подпомагащо звено за обучението на ученици, студенти, млади учени, докторанти и постдокторанти е една от водещите цели на настоящата Програма за управление и развитие. Тази дейност е ключова за изграждането на общество на знанието, за борба с лъженауката, за възпроизводството на научния потенциал и в звеното, и в страната, за подпомагане дейността на държавни, обществени и общински институции, а също за издигане на международния, включително академичен престиж на България. В този смисъл развитието на обучителните дейности с поддържане на високи критерии и широк обхват се явява пряко изпълнение на стратегическите и оперативни документи, изготвени в България, Европейския съюз и конкретно в системата на Българската академия на науките.

Следвайки установените в Института традиции, се ангажирам да съдействам за изпълнението на проекти и други инициативи, които имат за цел подобряването на обучението по „История и цивилизация“ в българските училища чрез проучване на учителското мнение, подпомагане формулирането на адекватни държавни политики в

това направление и популяризиране на постигнатите резултати. Проучването на нуждите на българските училища в чужбина и синхронизирането на програмите и съдържанието на учебния материал по история както за училищата в България, така и за тези в чужбина с програмите и учебниците за другите предмети с хуманитарен профил би имало силен благоприятен ефект за получаване на комплексни и трайни знания. Много добра основа за подобни дейности е започналата през 2025 г. ННП „Развитие на научните изследвания и иновациите в системата на българското предучилищно и училищно образование“, в която Институтът за исторически изследвания е участник заедно с други два хуманитарни института на БАН. Продължаването на дейността за подпомагане на Ученическия институт на БАН както с експертна помощ за изготвяне на ученически проекти, така и при оценяването им би надградило усилията в посочените по-горе направления и би съдействало за повишаване на интереса към изучаване на история в бакалавърските и магистърските програми на висшите училища и за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по история, а също по политология, социология и др.

Учените от Института са традиционно търсени за подпомагане на обучението в бакалавърски и магистърски програми на висшите училища в страната, както и за провеждане на съвместни научни форуми. Считам, че ползването на академичния потенциал на звеното за преподавателска дейност във висшите училища би имало приносен ефект за дейността на последните заради разнообразяването на възможностите, предоставяни на студентите за запознаване с актуални теми, изследвания и методологически подходи. От друга страна, преподавателската дейност на учени от звеното способства за „свервяване на часовника“ им със студентските нагласи и търсения и за практическо приложение на научните изследвания. Убедено бих насърчила инициативност от страна на учените от звеното да предлагат курсове за обучение във висшите училища. Съвместната работа с висшите училища има потенциал и по отношение на научното ръководство на дипломанти, съвместно научно ръководство на докторанти, насочване на докторанти на Института за посещаване на специализирани докторантски курсове във висшите училища и обратно. Добра основа в това отношение са подписаните двустранни споразумения на Института с български и чужди висши училища, като въпреки постигнатите известни резултати, има много неизползвани възможности в това направление.

Най-важен елемент от образователните дейности в Института, разбира се, е обучението на докторанти. Убедено се ангажирам със задачата за повишаване на интереса за придобиване на докторска степен в това звено на БАН. До настоящия момент са извършени множество дейности за гарантиране на качеството на обучението, спазването на процедурните и други нормативни изисквания, подпомагането на работата на докторантите, популяризирането на възможностите на Института за обучение на докторанти и пр., в които дейности е включена голяма част от академичния и административния състав на звеното. Успешното завършване на акредитационните процедури по три от четирите докторски програми на Института, както и изпълнението на адекватни и своевременни управленски решения с оглед повишаване на качеството и организацията на обучението на докторанти са основен приоритет в настоящата Програма. Бих насърчила по-активно участие на учените от звеното в обучението на

докторанти от хуманитарните специалности в БАН като предлагат специализирани и интердисциплинарни курсове към Центъра за обучение, тъй като намирам, че има неизползван потенциал в това отношение.

Считам, че проучването на мнението на самите докторанти, както и на потенциалните работодатели е важен елемент от цялостния процес на обучение. Същевременно популяризирането на възможностите на Института в това направление сред учители и студенти, както и сред специалисти, работещи в министерства, музеи, архивни институции и библиотеки възприемам като ключов механизъм за увеличаване на броя на докторантите на звеното. В Института вече има проведени срещи с потенциални докторанти, възможностите в това направление са масово популяризирани на сайта на звеното и в социалните медии, които практики ще продължа да насърчавам. Привличането на докторантите към национални и международни проекти, изнасянето на публични лекции за резултатите от тяхната работа, насърчаването на тяхната мобилност са водещи задачи, които трябва да намерят решение в непосредствено бъдеще. Специално внимание трябва да се обърне и на популяризирането на обучението по докторските програми на Института сред българските общности зад граница.

Ангажирам се да активизирам връзките с потребителите на докторантите на Института не само като редовно провеждани анкети и Кръгли маси с тях, но и с политика за актуализация на докторантските програми на Института с оглед нуждите на пазара на труда.

За подпомагане на възпроизводството на научния потенциал в областта на изследванията по история бих подкрепила и подновяване на Националната програма „Млади учени и постдокторанти“. Успешното изпълнение до този момент на двете последователни програми от това направление под мое ръководство ми дава основание да вярвам, че поетият път е правилен. Организираните по моя инициатива научни дискусии за млади учени, докторанти и постдокторанти предизвикаха интерес както в самия Институт, така и в университетските и музейни кръгове, поддържането на чиято активност е и възложена ми от Научния съвет на Института задача.

КАДРОВА ПОЛИТИКА

Убедено споделям виждането, че успешното изпълнение на всяка от задачите, поставени за осъществяване в настоящата Програма за управление и развитие на звеното е пряко свързано с предвидима политика за поддържане на академичен състав, който е с разнообразен профил и има устойчиви перспективи за академично развитие и възпроизводство. В това отношение през последните години както Ръководството на Българската академия на науките, така и Ръководството на Института за исторически изследвания посветиха много усилия и доведоха до успешен край решаването на редица проблеми. Моята задача виждам в това да съхраня тези завоевания и да допринеса за гарантиране на трудовите и академичните права и интереси на учените от Института.

В тематично и структурно отношение Институтът се обогати със създаването на нова секция, чийто изследователски профил е свързан с проучване на най-актуалните проблеми от историческото развитие с отчитане на решаващото значение на

геополитическите фактори и обстоятелства и с прилагане на интердисциплинарни подходи при провеждане на научноизследователската дейност. Насърчаването на подобни разработки при подкрепа на нови тематични полета и методологически подходи за всички структурни звена възприемам като основно средство за индивидуално академично развитие. В този контекст разчитам на високия професионализъм на всички учени от секциите на звеното да продължат да обосновават конкурси за хабилитирани академични длъжности съгласно водещите световни стандарти и теми и да участват активно в обновяването на Стратегията за развитие на Института.

Важна роля за кадровото развитие на Института има обучението на млади учени, докторанти и постдокторанти. Определянето на темите за работа на тези групи изследователи след внимателен анализ на постиженията и неизследваните полета в историческата наука е от ключово значение за развитието на Института в средносрочен и дългосрочен план. Същевременно резултатите от развитието в тези етапи на професионална реализация са много показателни и затова определящи при обсъжданията за откриване на конкурси за асистенти и главни асистенти. Заемането на тези академични длъжности както от най-успешните кадри, обучавани от Института, така и от обучавани в други научни институти и висши училища би гарантирало кадрова устойчивост на Института.

Поддържането на баланс между хабилитирания и нехабилитирания научен състав на Института, както и на половете е също важна цел, от успешното изпълнение на която се очаква да има академична стабилност и ползотворна академична среда. От друга страна, въпреки безценния опит, който имат учените, използвали правото за удължаване на трудовите си правоотношения след допустимата от закона 67 или 68-годишна възраст, се налага съобразяване с изискванията на националното и европейско законодателство и препоръки по отношение ограничаване броя и периода на заемането на длъжността „специалист“ от посочената академична група. Тези учени обаче остават част от академичната общност на Института с потенциал за участие в проекти и обучението на млади учени, докторанти и постдокторанти.

Успешната защита на докторска дисертация и развиването на научна кариера в устойчива академична среда е с огромно значение за възпроизводството на научния потенциал на България. През последните години за работа в Института проявиха интерес както негови докторанти, така и външни за звеното учени в различен етап от своята академична кариера. Поради това бих потърсила възможности в диалог с Общото събрание и Ръководството на Академията за увеличаване на щатния състав на звеното. Възможности в това направление съществуват и чрез участие в бъдеща национална програма, подпомагаща завръщането в България на учени с висок академичен потенциал.

Анализът на националните и данните от отчетите на Института за исторически изследвания сочи, че той е един от водещите центрове в областта на хуманитарните науки в България. Поради това убедено ще подкрепя всяка инициатива на Ръководството на БАН както за изравняване на възнагражденията на учените от Академията с тези от висшите училища, така и за равностойно допълнително финансиране за публикации в издания, индексирани в WoS и Scopus. Това е основен път за поддържане на изследователския потенциал и на Института за исторически изследвания. Същевременно възприемам като напълно подходящо допълнителното разпределение на средства по

системата K2 и бих иницирала проучване на възможностите за оптимизиране на бюджета на Института с оглед увеличаване на дела за индивидуални допълнителни възнаграждения. Институтът е институция с доказани качества и възможности на базова и партньорска организация за разработването на проекти, което е допълнителен начин за увеличаване на доходите на учените.

УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСИТЕ

Следвайки политиките на настоящото ръководство на Института за исторически изследвания, възприемам като моя основна отговорност провеждането на законово съобразена, прозрачна, балансирана и гъвкава политика по управление на финансите. В това отношение бих разчитала изцяло на служителите от административните звена и на консултации и обсъждания с членовете на Научния съвет на Института.

Освен гарантиране на регулярно заплащане на академичния и административния състав на Института, като водеща се очертава задачата за оптимизиране на бюджета и привличане на външни средства за извършване на всички дейности. Основна възможност за привличането на външни средства е участието в проекти – национални и международни – които имат компонент за отчисления за съответната научна организация. Включването в инициативи на общински институции, които финансират престоя и участието на съответния учен е много перспективна възможност за набиране на допълнителни средства. За подпомагане на финансовото състояние на звеното бих насърчила и увеличаване на дела на външното финансиране на дейности като издаване на материали от конференции.

Като основен източник за финансово подпомагане на издателската дейност на Института възприемам кандидатстване за финансиране от Фонд „Научни изследвания“.

В резултат от успешното договаряне, с външна финансова подкрепа беше направено много за подобряване на работната среда. За разширяване на тези подобрения бих продължила активното сътрудничество с Института за литература и Института за български език и участие в инициативи на Ръководството на БАН.

ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

В периода 2017 – 2024 година се наблюдава устойчива положителна тенденция по отношение на издателската дейност на Института благодарение на огромните усилия на редакционните колегии на изданията на звеното и на техническите специалисти. Свидетелство за това е издаването на двете институтски списания, поредиците „Известия на Института за исторически изследвания“ и „Помощни исторически дисциплини“, сборниците на Българо-унгарската историческа комисия, множеството тематични сборници, монографични трудове и учебна литература. Основополагащо значение за успеха има своевременното актуализиране на редакционната политика на двете водещи издания – *Bulgarian Historical Review* и „Исторически преглед“, в резултат на което бе постигнато изкачване на първото издание в трети квартал на *Web of Science* и

индексиране на второто в Scopus. Важно постижение, което също ще поддържам, е и присвояването на DOI за публикациите на издателството на Института.

Основавайки се на натрупания опит се ангажирам да насърча повишаване на резултатите за Bulgarian Historical Review и изпълнение на всички необходими изисквания за индексиране и на сп. „Исторически преглед“ в Web of Science. В това отношение от голяма важност е привличането на световно признати учени за членове на международния борд и на редакционната колегия на всяко от тях, стриктното спазване на всички изисквания на индексиращите бази данни, следването на указанията на професионалната консултантска помощ, включително периодично провежданите с посредничеството на Ръководството на Българската академия на науките срещи с представители на Clarivate. Главна моя грижа в това направление ще бъде да се поддържат и всички изисквания за облика и достъпността до сайта на всяко от списанията, придържане към стандартите от качествено, етично и по отношение на научноизследователския профил естество.

С оглед повишаване на разпознаваемостта и оценяването на „Известията на Института за исторически изследвания“ се ангажирам, след съгласуване с вижданията на членовете на Научния съвет на Института относно целесъобразността на тази стъпка, да се извършат всички необходими действия, за да се кандидатства за индексиране на всеки том от тази поредица в двете световни бази данни.

Анализирайки световния опит, споделям убеждението, че предоставянето на отворен достъп до тези три издания на Института би имало положителни ефекти по отношение на премахването на бариерите пред свободния обмен на идеи, повишаване на цитируемостта на авторите, а оттам и на самите издания, защита на публикациите от плагиатство и не на последно място – повишаване на националния и международен имидж на Института. За осъществяване на тази идея предвиждам широко обсъждане в структурните звена и Научния съвет на Института на всички ползи и евентуални негативи от подобна стъпка.

За финансиране на списанията и поредицата (след евентуално извършване на посочените промени) основно ще се разчита на кандидатстване по конкурсите на Фонд „Научни изследвания“, за което има вече натрупан богат опит и доказани ползи. Споделям разбирането, че политиката за финансово подпомагане и издаване от издателството на Института на монографии и сборници по определените от Научния съвет критерии и правила трябва да продължи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Високите постижения на учените и Ръководствата на Института за исторически изследвания задават обоснованите очаквания както на академичния състав на звеното и на Ръководството на Българската академия на науките, така и на цялото българско общество и държава тези резултати да се надградят и задълбочат. Гарантирането на устойчива и високо мотивирана професионална среда възприемам като основополагащо условие за затвърждаване на мястото на Института като водещ център на хуманитаристиката в България, стабилен мост между образование и научна кариера и

търсен партньор за международно научно сътрудничество. Диалогът, гъвкавостта, практическото прилагане на научните проучвания и постоянната видимост на резултатите от работата на учените оценявам като водещи подходи за изпълнение на целите и приоритетите в настоящата Програма за управление и развитие на Института за исторически изследвания.

доц. д-р Надя Филипова
София, декември 2025 година